

Kuchyňková, Petra; Šmíd, Tomáš (eds.): Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. Brno 2006. Počet stran: 200. ISBN: 80-210-4171-4

Pavel Kopecký

Abstract

The anthology of young political scientists connected with the Brno school of political science deals with the current position of the Russian Federation in the post-Soviet area in the second half of the first decade of the 21st century. Several variably interesting outlines of the Russian geopolitical evolution compared with the “near foreign countries” and the forecasts are logically supplemented with a self-contained case studies series dealing with the interaction with Belorussia, Ukraine, Moldavia, Southern Caucasia, Kazakhstan, Kyrgyzstánem, Tádžikistánem, Turkmenistánem and Uzbekistánem as well as with the overlap into the relations with other participants on the field of international politics.

Keywords: book review, Russian Federation, Post-Soviet area, international politics.

Práce vychází z potřeby daleko více reflektovat zahraniční politiku Moskvy, která byla ještě počátkem devadesátých let minulého století těžko myslitelná – podává zahraniční vymezení Kremlu vůči postsovětským republikám či areálům: k Bělorusku, Ukrajině, Moldávii, Jižnímu Kavkazu (tj. Gruzii, Arménii, Azerbajdžánu), ke Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Tádžikistánu, Turkmenistánu a Uzbekistánu. Svým způsobem je škoda, jestliže si uvědomíme, že sborník skupiny učitelů, doktorandů a studentů Fakulty sociálních studií¹ Masarykovy univerzity zcela opomíjí poměr k pobaltským státům. Vůči výlučným sice, ale od roku 1945 nedílným jednotkám, svazovým republikám SSSR. Jistou logiku to z druhého úhlu pohledu nepostrádá, jelikož Litva, Lotyšsko a Estonsko se velmi brzy vymanily z chřadnoucí sovětské moci „nemocného muže Eurasie“ a co nejdříve vstoupily do vojenského svazku Severoatlantické aliance a politickoekonomického uskupení Evropské unie (2004), jež ve vzdálenějším výhledu usiluje o federalizaci...

Kniha proto většinou kvalitními příspěvky poskytuje prostor vztahům mezi Ruskou federací a menšími nástupnickými státy, jež se po formální stránce plně osamostatnily, jenže minimálně prozatím nenalezly – pokud o to usilovaly – cestu ke skutečnému geopolitickému

¹ Jmenovitě jde o Petru Kuchyňkovou, Tomáše Šmída, Petra Hlaváčka, Martina Maryše, Markétu Smrčkovou, Jana Lasáka, Vakhtanga Darchiashviliho a Eltaye Dilbaziho.

vyvázání. Zatímco Pobaltí našlo své vydatné patrony v Rusy nepokořených, nicméně za studené války kryptosocialistických, „finlandizovaných“ Helsinkách (etnicky příbuzné Estonsko), nebo ve Varšavě (hlavně Litva), u jiných celků už tomu tak zdaleka nebylo. Dokonce ani v případě Moldávie, která se může opírat o spřízněnost Rumunska, nyní „zánovního“ člena EU.

Soudobé Rusko trpí, dá se říci, absencí novátorsky pojaté mezinárodněpolitické koncepce. Tato doktrinální chudoba neustálého ohlížení se za mocnou a (nechvalně) proslulou tradicí polofeudálního impéria či socialistického „carismu“ je zčásti pochopitelná. Přímo se nabízí komparace s trianonským Maďarskem, jež sužovala (doposud plně nepřekonaná) ambice revitalizovat několikanásobně větší Uhry, eventuálně srovnání se zbytkovým Rakouskem po versailleském míru. Také dědická Ruská federace podřizuje mnohé své hospodářské, vojenské či kulturní zdroje obyvatelstvem všeobecně schvalovanému plánu výstavby nějaké obdoby zmizelé říše. Tu již řadu let výhradně karikuje volné Společenství nezávislých států (SNS). Z někdejších republik tenduje totiž k otevřené reintegraci s bývalou ústřední vládou výhradně Lukašenkovo Bělorusko², třebaže i to učinilo v poslední době některé vstřícné kroky vůči Bruselu, ostatní státy se maximálně snaží zachovávat nadstandardní vztahy.

Území rozpadlého Svazu sovětských socialistických republik pohltila mnohdy politická, nebo dokonce bezpečnostní nestabilita etnických konfliktů, antidemokratické praktiky obskurních hlav států dědičné držby, anebo skvěle organizovaný zločin, za jehož provázky tahaly kádry rozpuštěné KGB apod.

Mnohé neblahé jevy samozřejmě vyvolával nejsilnější hráč v regionu, jemuž plně vyhovovala aplikace římského hesla „divide et impera“. Jeho většinou nepřímé angažmá (výjimkou svým způsobem znovu aktuální byla třeba občanská válka v Podněstří) přerostlo následně v přímé, vůči Západu otevřeně konfrontační. Proč ta změna? Neboť sílícímu kremelskému bystrozraku se zornicemi ruskojazyčných minorit nemohlo uniknout, co by po 11. září 2001 nepřehlédli slepý: geopolitický nástup Spojených států v postsovětských oblastech. Na Kavkaze, ale i na Ukrajině.

K tomu se vyjadřuje druhý editor publikace Tomáš Šmíd, odborný asistent bezpečnostních a strategických studií FSS MU, když s přesností nastiňuje starší mocenské tahanice na Jižním Kavkaze, které už naznačovaly krvavé události letošního gruzínského léta. Na straně 113 výslovně prohlašuje: „Vzhledem k faktu, že vývoj v oblasti postupuje jiným

² Vztahům Moskvy a Minska se svou matérií věnuje doktorand politikologie Petr Hlaváček, pracovník brněnské Univerzity obrany.

směrem, snaží se Rusko situaci v regionu destabilizovat, aby mohlo poukazovat na jeho problematičnost a argumentovat na mezinárodní scéně, že transport kaspických surovin přes jeho území je mnohem bezpečnější.“ Rázný zásah zbraní Ruské federace proti Tbilisi charakteristiku skutečně podtrhává. Geopolitický úspěch „Medvědů-Putinovy Rusi“ okamžitě zapůsobil na geograficky, národnostně a historicky rozdělené Ukrajině, jejíž tradiční animozity posílené tzv. oranžovou revolucí nalezneme v příspěvku Martina Maryše, anebo v prostoru chudičké a černým trhem se zbraněmi zatížené Moldávií, které potenciálně rovněž hrozí dezintegrace, jak zjistíme ze studie Markéty Smrčkové. Kromě třeba energetických otázek jsou ruskými menšinami přirozeně ovlivňovány i vnější vztahy Evropanům nesrovnatelně méně známých státních útvarů; například příhraničí Kazachstánu (stať Jana Lasáka) doposud dominuje masivní rusofilní diaspora. Geopolitické zneužívání těchto skupin obyvatelstva přistěhovavších se před mnoha desetiletími lze samozřejmě do budoucna čekat i nadále. Abcházie a Jižní Osetie ukázaly, kterák je to možné.

Globálně vzato se zdá, že skončily časy většině starého kontinentu příjemného úpadku Moskvy a její upevňující se postavení zákonitě přeroste nejprve ve snahy o obnovení leckdy pošramocené autority v tzv. blízkém zahraničí. K promýšlení těchto potenciálně horkých linií a vůbec politiky na území někdejšího SSSR může právě velmi dobře přispět buď přímo souhrn Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru, anebo literatura uvedená na konci každé kapitoly. Ačkolivěk byl sborník Masarykovy univerzity již od původu koncipován jako přehledový zdroj a jistými údaji se kvůli překotnému vývoji stal méně aktuální, stále představuje studijní materiál velmi vhodný pro zájemce o exsovětský prostor, jimž není po vůli plytkost (nebo dokonce zaujatost) většiny médií, „obrácený bolševizmus“ frazeologií o možném novém nebezpečí „Říše zla“, což je bohužel autentický výrok Johna McCaina, či jiná podoba ideologické rigidity, kterou ve Střední Evropě prezentuje třeba český místopředseda vlády pro evropské záležitosti (a někdejší ambasador v USA) Alexandr Vondra.

Resumé

Sborník skupiny mladých politologů spojených s brněnskou politologickou školou pojednává o soudobé pozici Ruské federace v postsovětském prostoru ve druhé polovině prvního desetiletí 21. věku. Několik různě zajímavých nástinů evoluce ruské geopolitiky vůči tzv. blízkému zahraničí a jejich prognóz logicky doplňuje ucelená řada případových studií o interakcích s Běloruskem, Ukrajinou, Moldávií, Jižním Kavkazem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem, Tádžikistánem, Turkmenistánem a Uzbekistánem, ale i o jejich přesazích do vztahů s jinými, mezinárodněpolitickými aktéry.